CONVERSION TO PROPER NAMES

Cristina Furtună, Assist., PhD, "Valahia" University of Târgovişte

Abstract: Grammatical conversion with proper names in Romanian. The conversion of an appellative into a proper name, without formal modifications, can be presented, metaphorically, as a "parasitation" of the common name by the proper name, at the beginning into a "polysemantism" sui generis, as a "semantic extension", in which the signification is doubled by a designation. In the operation of conversion, the passage to a new part of speech is morphologically marked by the selection of the flexional marks pertaining to the class that has been joined, and syntactically by the occurrence in the contexts specific of the new class, contexts in which functions specific of this new class are secured. In the present paper we shall present some aspects of conversion with proper names: proper names become common names, common names become proper names, feminine names become masculine names and, the other way round, masculine names become feminine names through proprialization or deonomastics.

Keywords: conversion, proprialization, proper name, common name, deonomastics, antonomasia.

O formă particulară de conversiune o constituie transformarea unui nume propriu în nume comun (numită în lucrările de onomastică ***deonimie***), cel mai frecvent prin forma de feminin: ***americă < America, olandă < Olanda, marghilomană < Marghiloman, damasc < Damasc, moeciu*** „varitate de caşcaval" <Moeciu. Şi procesul invers, de trecere a unui cuvânt comun în rândul numelor proprii poate fi considerat conversiune, dacă nu se folosesc formanţi lexicali: ***Brad < brad, Olteanu < oltean, Pesacaru <pescar, Gradinari < grădinari, Păltiniş < păltiniş, Dealu < dealu.***

Numele proprii nu sunt, ca geneză, semne primare. Ele se formează, de obicei, pe baza elementelor şi a regulilor de combinare deja existente într-o limbă.

Numele proprii sunt formate pe teritoriul României, au la bază elemente lexicale româneşti moştenite sau împrumutate.

Ele se formează în mai multe moduri:

-prin descriere directă condensată sub forma conversiunii apelativului în nume propriu: **baia → Baia, beica →Beica, bob→ Bobu, bolovan →Bolovanu, budă→ Budele, cheu → Cheu, cocoş → Cocoşu, delniţă → Delniţa, dos → Dosul, purcar → Purcarul** etc.

-prin onimizarea unui apelativ care individualizează numele propriu prin metonimie (caracteristica terenului înconjurător, acoperire vegetală, animală etc.: **Brad, Carpen, Lupa, Repedea, Sărata**).

BDD-V1599 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:06 UTC)

-prin onimizarea unui entopic care denumeşte altă categorie geografică, prin transfer, în special de la nume de sate: **Tulburea, Repedea, Robeşti, Călineşti, Nicoleşti, Bumbueşti, Râureşti** etc.

-prin reonimizarea unui nume propriu prin formanţi lexicali sau gramaticali (schimbarea genului, sufixe, în primul rând diminutive: **Angheluş, Lotrioara, Vidruţa** etc.).

-prin adăugarea unor determinanţi: **Bătătura Cailor, Belinul Mare, Belinul Mic, Cetatea de Piatră, Drumul Carului, Pârâul Văii, Valea Coacăzii, Valea Lungă** etc.

-prin recategorizare semantică: utilizarea unui nume propriu ca nume comun şi invers, prin procedeul stilistic numit **antonomază.**

prin participarea unui proces figurativ tip metaforă în selectarea apelativului care denumeşte singur, ca toponim simplu sau participă la denumirea unei ape într-o formaţiune analitică (compusă): **Bogata, Geamăna, Pârâul Bogat, Pârâul Despletit, Pârâul Întortocheat** etc.

Un alt mod este acela că există neconcordanţe între sensul apelativelor onimizate şi realitatea cursului de apă, fie din cauza schimbărilor în timp, fie din cauza schimbării aspectului văii de-a lungul cursului apei care o străbate: Valea Seacă, Valea Scurtă etc.

Onimizarea prin conversiune

În continuare ne propunem să investigăm această ipostază primară a unui apelativ pe care Ion Toma a numit-o **onimizare prin conversiune**, adică investirea apelativului cu funcţie onimică, fără modificări formale.

Onimizarea poate fi definită simplu ca transformarea apelativului în nume propriu, sau trecerea unităţii lingvistice respective din planul denominaţiilor generalizate în planul denominaţiilor individualizante. Intr-un sens mai larg, onimizarea încorporează mecanismului său criteriile după care sunt selectate apelativele onimizabile, suprapunerea desemnării onimice peste semnificarea apelativă şi consolidarea noii funcţii (individualizarea), atuurile semantice şi onomasiologice cu care pornesc aceste apelative în noua lor funcţie, modificările semantice şi formale care determină perfecţionarea statutului de nume propriu al unităţii analizate[1]. Pentru onimizarea toponimelor este folosit termenul **toponimizare.**

O primă categorie de apelative onimizate cuprinde aşa-numitele **entopice primare,** care denumesc, de regulă, generic, porţiuni din teren, prin descriere directă: ***albie, bahnă, baie, baltă, iaz, izvor, pârâu, râu*** etc, care au devenit nume de locuri existente astăzi în bazinul Olt **(*Bahna, Baia, Balta, Iaz, Izvorul Gotia, Izvorul Gropii, Izvorul Vacii, Pârâul Adânc, Pârâul Auriu, Pârâul Cailor, Pârâul Mare, Pârâul Mic, Pârâul Mijlociu, Pârâul cu Fagi, Râul Mic, Râul Mare, Râul Negru*).**

Conversiunea apelativului în nume propriu, fără modificări formale, poate fi prezentată, metaforic, ca o „parazitare" a cuvântului comun de către numele propriu, la început într-un „polisemantism" sui generis, ca o „extensiune semantică", în care **semnificarea** este

[1] Vasile, Ioniţă, *Aspecte ale procesului de denominaţie în tioponimie*, în Contribuţii lingvistice. Onomastică. Lexicologie. I, Editura Eurostampa, Timişoara, p. 55-59.

BDD-V1599 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:06 UTC)

dublată de **desemnare.** Valoarea onimică se desprinde treptat, ca „omonim" funcţional, de cea apelativă, autonomizându-se. Forma rămâne aceeaşi cu cea preluată de la apelativul originar, iar sensul depinde tot mai puţin de nota semantică apelativă din care a pornit şi s-a dezvoltat desemnarea.

Proveniența unei mari părţi a numelor proprii din apelative a fost observată de primiicercetători ai toponimiei româneşti[2], ideea fiind preluată de generaţiile următoare de cercetători, dezbătută metodologic şi aplicată asupra numelor sau grupurilor de nume din diverse areale şi perioade. Este menţionabilă din punctul acesta de vedere clasificarea toponimelor provenite din apelative în funcţie de gradul de toponimizare[3], fără a fi însă comentate separat unităţile care au suferit modificări formale de natură lexicală şi cele derivate, respectiv compuse în urma procesului de onimizare. Neacordându-se atenţia cuvenită analizei aspectelor care au putut favoriza onimizarea, au rămas în planul al doilea preocupările pentru stabilirea categoriilor de apelative „preferate" pentru învestirea ca nume proprii, precum şi, eventual, a unor criterii de selectarea acestora de către **Namengeberi.**

Aceste apelative s-au impus ca elemente onimizabile, prin **forţa lor descriptivă.** Chiar dacă ele sunt, ca orice cuvânt comun, nume generice, indicând clasele de cuvinte (cu elemente semantice esenţiale comune), prin faptul că sunt legate de teritoriu, circumscris de obicei la orizontul spaţial al vorbitorilor unei comunităţi locale, conţin, în subsidiar, un anumit indice de **particularizare** în teren faţă de alte locuri. Acest indice este nucleul semantic din care se va dezvolta funcţia de individualizare a viitorului onim. Ca subclase ale acestui categorii onomasiologice, putem identifica termenii geomorfologici şi hidrografici, precum şi apelativele referitoare la floră, faună, drumuri, cultură agricolă şi pomicolă, construcţii sau amenajări[4]. Sunt revelatorii, din această perspectivă, entopicele **apă, baltă, baie, iaz, budă, izvor, pârâu, râu, vad, vale, zăvoi** care s-au transformat, prin onimizare, în toponimele actuale ***Apoş, Apşoara, Balta Dascălului, Baia, Iaz,Izvorul Gotia, Izvorul Gropii, Izvorul Vacii, Pârâul Adânc, Pârâul Auriu, Pârâul Cailor, Pârâul Mare, Pârâul Mic, Pârâul Mijlociu, Pârâul cu Fagi, Râul Mic, Râul Mare, Râul Negru,Vadu, Valea Adâncă, Valea Caprelor, Valea Hotarului, Valea Lungă, Valea Rece, Valea Roşie, Zăvoi, Zăvoaie.***

Capacitatea lor de a particulariza sau chiar a individualiza este potenţată, pe de o parte, de faptul că numesc de preferinţă elemente rare în orizontul spaţial (fenomenul este desemnat de geografi prin conceptul foarte sugestiv de **negativitate relativă)**[5]şi de marea diversitate a termenilor din câmpul respectiv (pentru un anumit gen de locuri există multe denumiri paralele, un fel de sinonime sui generis).

Proeminenţa fizică ori socială a topicului vizat se regăseşte deja în formula semantică a apelativelor respective, ca detaliu hidrologic (***balta, iaz, pârâu, râu, izvor)***, acoperire vegetală (***alunu, anin)***sau animală ***(Ciocârlia, Cocoş, Ursu, Lupu)***, cultură agricolă sau creşterea

[2] Iorgu, Iordan, *Toponimia românească,* Editura Academiei, p.1 şi urm.

[3] Emilian, Bureţea, *Contribuţii la studiul toponimiei româneşti*, Editura Universitaria, Craiova, p. 18-24.

[4] Ion,Toma, *Toponimia Olteniei*, Craiova, p. 99-124.

[5] Nicolae, Ion, *Toponimie geografică*, Editura Meronia, Bucureşti, p. 29-32.

BDD-V1599 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:06 UTC)

animalelor ***(arie, bostane)***, drumuri ***(cot, răscruci)***, construcţii sau amenajări ***(adăpătoare, buduroi)***, urme social-economice ***(budă, branişte)***, etc. În cadrul fiecărei categorii sociogeografice există multiple subcategorii din ce în ce mai mărunte, ajungându-se la o adevărată ***lume*** a referenţilor ordonată teritorial şi, firește, mintal.

Fiecare aspect onomasiologic particularizează locul în teritoriu, mai ales dacă e vorba de un gen de obiect unic sau rar întâlnit în peisaj. El se impune selecţiei ca reper geografic în urma „concurenţei" cu alte detalii fizice ori sociale, întrucât a fost considerat în momentul genezei ca onim relevant în raport cu celelalte „obiecte" înconjurătoare. Trebuie avută în vedere şi „valenţa" liberă din teritoriu, adică lipsa unui reper onimizat care să acopere tranşa respectivă din suprafaţa teritoriului.

Numele propriu nu precede actul denominaţiei, ci *apare în cursul acestui proces, prin circumscriere şi detaşare din suprafaţa înconjurătoare, în concurenţă cu reperele alăturate deja onimizate*.[6] Apartenenţa la altă clasă onomasiologică faţă de reperele aflate în funcţie onimică îi conferă forţă distinctivă şi, deci, şanse de a se impune şi el în „reţeaua" locală de repere.

Relevanţei fizice sau sociale intrinseci i se adaugă, aşadar, puterea de particularizare între topicele onimizate sau onimizabile din acelaşi areal denominabil.

La rândul său, expresia lingvistică poate contribui la selecţia şi impunerea ca onim a unui apelativ dacă este memorabilă, propice identificării imediate între alte posibile sinonime paralele. Cu alte cuvinte, apelativul trebuie focalizat şi el individual, dar şi prin situarea într-o nomenclatură geografică populară sistematică multicriterial. Baza de entopice primare folosite pentru denumirea detaliilor geografice care delimitează teritoriul este foarte largă, dacă avem în vedere existenţa unor adevărate serii de sinonime pentru fiecare dintre aceste detalii.

Intrat în reţeaua de repere geografice şi în sistemul de nume care le desemnează, după ce a trecut prin lupta concurenţială cu alte topice, respectiv denumiri, onimul va fi „susţinut" de către masa de repere fizice şi de ansamblul de nume, ca un element ce contribuie la menţinerea şi consolidarea sistemului denominativ pe cele două laturi corespondente şi inseparabile. Din punctul acesta de vedere, numele proprii manifestă, în forme specifice, aceleaşi tipuri de corelaţii în sistem ca termenii comuni. De altfel, virtuţile sistemului, în planul designatului şi în cel al designantului, pot fi puse în analogie cu rolul contextului în impunerea cuvintelor comune formate prin conversiunea „clasică" (schimbarea valorii gramaticale), de pildă substantive devenite adverbe, adjective devenite substantive, fără intervenţia unor formanţi lexicali.[7]

Menţionăm că *procesul onimizării prin conversiune a putut avea loc nu numai în limba română, ci şi în limba populaţiilor cu care au convieţuit în timp românii, în primul rând slavii, maghiarii şi germanii, chiar dacă identificarea concretă a unor astfel de situaţii trebuie confruntată şi cu eventuale traduceri dintr-o limbă în alta, îndeosebi din română, ca limbă a băştinaşilor, într-una din limbile noilor veniţi*.[8]

---

6 Ion, Toma, *Factori (extralingvistici) favorizanţi în procesul de toponimizare*, în CL, XXXVIII, nr.1-2, p. 255-259.

7 Ion, Toma, *Limba română contemporană*, Editura Niculescu, Bucureşti, p. 116.

8 Emil, Petrovici, *Studii de dialectologie şi toponimie*, Editura Academiei, Bucureşti, p. 245-249.

BDD-V1599 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:06 UTC)

Masa apelativelor din care sunt selectate elementele onimizabile nu se reduce la entopicele primare, chiar dacă acestea constituie nucleul lexicului geografic popular aflat la dispoziţia denominatorului topic şi care, de fapt, este invocat de majoritatea lingviştilor şi geografilor toponomaşti. Aceste entopice primare, aflate în concurenţă şi susţinere mutuală, prin analogie onomasiologică (dobândind, prin tipologia semantică statut de modele preferate în actul desemnării topice), intră de fapt, într-un ansamblu mai amplu şi mai diversificat de apelative care deţin şi ele premise de particularizare ca repere în teritoriu, dar care sunt mai rar invocate din această perspectivă. *In acest ansamblu pot fi încadrate derivate, la nivel apelativ (înainte de a deveni nume proprii) de la entopicele primare (în primul rând cu sufixe colective şi adjectivale), nume de grup (formate ca apelative, prin deonimzare de la antroponime) sau adjective cu sens de proprietate sau apartenenţă (formate, prin deonimizare, de la antroponime sau toponime*).[9]Participarea acestor serii de apelative la concurenţa pentru dobândirea statutului de repere amplifică baza de selecţie a acestor repere şi accentuează gradul de proeminentă/distinctivitate al unităţilor comune selectate pentru onimizare. Ele sunt, de altfel, chiar mai propice particularizării, ca detalii geografice şi ca termeni entopici, întrucât o colectivitate de „obiecte" ***(Afinar, Afinei, Agurizar, Aluniş, Aninel, Arsişte, Băltărie)*** este mai proeminentă fizic şi mai rară în teritoriu decât „obiectele" izolate, la fel cum un adjectiv descriptiv-calificativ devenit substantiv (***Acoperita, Adânca, Adâncată, Adâncatu, Alba, Amaru, Arsa, Ascunsa, Ascuţita, Bătăioasa, Belciugata)*** are mai multă forţă distinctivă în zonă decât un apelativ generic, iar termenii derivaţi sunt mai reliefaţi lingvistic în ansamblul de entopice decât cei primari, de la care s-au format, şi mai „memorabili". Modelul acestei subcategorii entopice se dovedeşte, de aceea, foarte activ în câmpul ominizării. Poate că din aceleaşi cauze sunt folosite şi diminutivele, pluralele sau variantele de gen ale apelativelor (***Alunelu, Alunele***, ***Aninelu, Băltită, Baltac, Bercica, Bârâcele, Adâncată, Adâncatu, Bătăioasa, Bujorelu, Bulburosu, Buricatu, Bungelatu, Butuci, Buturi)***, cu precizarea că *trebuie diferenţiate numele derivate sau modificate flexionar în stadiul de apelative de cele care au suferit aceste transformări după ce funcţionau ca onime şi care depăşesc, de fapt, stadiul conversiunii, încadrându-se în altă ipostază a toponimizării*.[10]

O altă categorie importantă şi bine delimitată de apelative onimizate prin conversiune sunt **numele de grupuri umane,**[11]provenite, prin deonimizare, de la antroponime sau toponime anterioare ***(doboşeni < Doboş, mărtineni < Martin, ticuşani < Ticuş, ungureni < Ungur)***, dar care, potrivit principiului etimologiei directe, au provenienţă nemijlocită apelativă şi numai indirect, într-un stadiu mai îndepărtat, au origine onimică. Aceste toponime „moştenesc" de la numele proprii ascendente, indici de individualizare, potenţaţi prin sufixele de grup care particularizează în mod eficient aşezările locuite de comunităţile respective.

[9] Ion,Toma, *Despre clasificarea numelor de locuri*, în "Anuar de lingvistică şi istorie literară", Iaşi, XXIX, A, p. 321-335.

[10] Ion, Toma, *Toponimia Olteniei*, p. 135-144.

[11] Gh., Bolocan, *Categoria nume de grup în toponimie*, în LR, XXXIX, nr. 5-6, p. 89-98.

BDD-V1599 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:06 UTC)

Prezentarea ipostazei de onimizare prin conversiune poate constitui fundament metodologic pentru abordarea principială a etimologiei toponimice, conturând direcţii probabile de căutare a surselor de provenienţă a toponimelor care nu prezintă indici formali expliciţi în acest sens.

Onimizarea prin conversiune porneşte de la câteva baze apelative selectate de preferinţă: entopice primare (geomorfice, vegetale, faunistice, hidrologice etc.) şi apelative derivate (diminutivale, colective, adjectivale descriptive sau posesive, nume de grupuri umane) într-o fază prealabilă dobândirii statutului de nume proprii. Elementele acestui câmp onomasiologic conţin indici semantici particularizatori, pe care se sprijină funcţia de individualizare dezvoltată de numele propriu în devenire. Semele corelate cu descrierea geografică indică accidente ale scoarţei, acoperirile terenului, apele, drumurile, construcţiile, proeminente prin dimensiune, disociere faţă de locurile vecine, unicitate sau raritate, utilitate socială etc, iar identificarea ca repere este sugerată prin **determinare** (majoritatea toponimelor formate prin conversiune sunt **articulate** hotărât ori sunt însoţite de **prepoziţii** cu valoare **deictică** locală). Forţa de particularizare este susţinută, de asemenea, de sistemul reperelor care constituie serii sinonime, antonime, analogice, onomasiologice, familii lexicale etc, care conturează şi trasează un **câmp toponimic.**

Trebuie să vedem în numele date localităţilor, apelor, munţilor sau altor forme de relief, o semnificaţie obiectivă sprijinită pe o realitate materială sau susţinută de fapte istorico-sociale concrete, controlabile, deci o semnificaţie detaşatăde impresia noastră subiectivă.

Când numele proprii nu exprimă nicio altă caracteristică ele provin din nume generice *(deal,izvor, munte, poiană, râu, vale, zăvoi* etc.) devenite nume proprii: *Dealul, Izvorul, Râul, Valea* etc. Rareori vom întâlni însă asemenea nume topice, deoarece, chiar dacă arfi acceptate de vorbitori, ele ar provoca confuzii în comunicările dintre oameni, căci între apelativul şi toponimul corespunzător lui se ivesc ciocniri inerente, urmare a omonimiei. De aceea toponimele provenite din astfel de nume generice au nevoie de **determinări** care să le confere anumite sensuri şi funcţii (de identificare sau de calificare), adică să răspundă întrebării „ce fel de loc?”.

Transformarea apelativelor în nume proprii, **onimizarea** lor, aşadar, constituie, după opinia noastră, cheia de boltă a edificiului onomastic şi studierea acestui proces reliefează cel mai clar geneza şi, indirect, specificul numelor proprii.

Diferenţierile formale dintre apelative şi numele proprii, mai puţin tranşante şi nu întotdeauna prezente, pot fi corelate cu cele semantice, dar noi nu ne propunem aici să urmărim acest aspect.

Dacă în teorie distincţia dintre numele comune şi cele proprii pare clară şi simplă, *situaţiile concrete sunt mai complexe şi diverse, necesitând analize de nuanţă, cu atât mai mult cu cât între cele două categorii există în permanenţă transferuri*[12]. De foarte multe ori,

[12] ibidem, p. 28.

BDD-V1599 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:06 UTC)

nici nu putem preciza dacă este vorba de un nume propriu „definitivat" sau de unităţi aflate în **proces de onimizare.** Pe această bază, examinarea unui nume propriu, îndeosebi din perspectivă etimologică, trebuie focalizată asupra stadiului de onimizare în care se află, nu pur şi simplu asupra calităţii sale „imuabile" de onim. „Instantaneele" numelor proprii desprinse treptat de bazele apelative, sunt un fel de **ipostaze onimice** detaşate din lanţul complex şi permanent al onimizării.

Astfel de ipostaze pot fi considerate de exemplu, ***conversiunea*** *apelativului în nume propriu,* ***marcarea formală*** *a numelui propriu,* ***transonimizarea, reonimizarea, deonimizarea***[13]. Fiecare dintre aceste ipostaze necesită o cercetare de sine stătătoare, adaptată, teoretic şi metodologic, specificului situaţiei concrete avute în vedere.

În continuare dăm următoarele exemple:

1.**cuvinte comune care denumesc o caracteristică a terenului.** Caracteristicile terenului au fost folosite în denumirea numelor proprii.

a) nume de locuri (toponime): ***albie, baie, baltă, iaz, izvor, deal, munte, pârâu, râu, vale, vârf: Baia, Baia de Fier, Baia Mare, Balta Mare, Balta cu Peşti, La Baltă, Dealu Mare, La Deal, Dealul cu Pruni, Iazul Mare, Iazul Mic, Iaz, Izvorul Rece, Izvorul Cald, Izvorul, Izvorul Gropii, Izvorul Vacii, Muntele Pleşuv, Muntele cu Brazi, Pârâul Adânc, Pârâul Alb, Pârâul Mare, Pârâul Mic, Râul Mare, Râul Mic, Râul cu Păcură, Valea Mare, Valea Mică, Valea cu Plopi, Vâlcea, Vârful cu Dor, Vârfuri*** etc.

b)nume de persoane:***Baia*** (nume de familie: I. Iordan, DNFR, p. 44), ***Baiescu*** (n. fam. ***Baia+*** suf**. *-escu***, Iordan, p. 44), ***Baltă*** (n. fam.: **Baltaru** <***Baltă*** + suf. ***-ar(u)*** (n. f. Iordan, p. 46), ***Baltaş*** <***Balta*** + suf. ***aş*** (n.f. , Iordan, p. 46)**,** ***Baltă*** (n. f., Iordan, p. 46), ***Matcă (var. Mătcaş)***<***Matcă*** (n.f., Iordan, p. 294) **,** ***Munte*** (n.f., Iordan, p. 319), ***Munteanu*** <***Munte*** (n.f., Iordan, p. 319), ***Vârtej, Vârtejanu*** (n.f., Iordan, p. 487).

2.**cuvinte comune care denumesc aspecte ale florei**: Vegetaţia a fost folosită în denumirea numelor proprii.

a)**nume de locuri**: ***Alunu, Aluniş, Alunoasa, Aninoasa, Arţăroasa, Bradu, Brădişor, Brăduţ, Bujoreanca, Cărpeniş, Făgeţel, Frăsinet, Răchita, Trestia, Zăvoi.***

b)**nume de persoane**: ***Brăduţ, Brânduşa, Bujor, Busuioc, Cireaşa, Cireşica, Crenguţa, Mugur, Mugurel, Viorica, Viorel.***

3.**nume comune care denumesc aspecte ale faunei**:

a)**nume de locuri**: ***Corbu, Corboaica, Racu, Raţa, Ştiuca, Ursana, Vidra, Vidruţa***

b)**nume de persoană:** ***Albina, Lupu, Mioara, Păun, Puiu, Puica, Ursu.***

Trebuie subliniat faptul că toate aceste nume proprii nu pot fi socotite de originea numelui comun pentru că ele s-au format pe teren românesc.

Deonimizarea prin conversiune

Deonimizare spunem că este fenomenul lingvistic prin care un nume propriu devine nume comun prin procedeul complex numit **antonomază.**

[13] Ion, Toma, *Despre etimologia numelor de locuri*, în Analele Universităţii "Spiru Haret", Seria Filologie. Limba şi literatura română, nr.5, p. 161-162.

BDD-V1599 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:06 UTC)

Antonomaza este prezentată în lucrările lingvistice româneşti ca *figură semantică (trop) care constă în substituirea unui nume comun (de clasă, specie) prin numele propriu al unui individ considerat reprezentativ pentru clasa respectivă; mai rar antonomaza permite şi substituirea inversă* [14].

Din perspectiva neologiei lexicale, antonomaza reprezintă un procedeu complex, deoarece dă naştere unor formaţii substantivale de tip special, obţinute prin *conversiune*. În româna actuală, ele se întâlnesc frecvent, atât în varianta literară standard, cât şi în diverse stiluri (beletristic, publicistic) şi registre (argou). Schimbarea clasei lexico- gramaticale presupune analiza mecanismelor (a) **morfo-sintactice** şi (b) **semantice** (devieri metonimice şi metaforice) prin care se obţin noile formaţiuni lexicale în interiorul limbii române, precum şi (c) evidenţierea **efectelor stilistice** obţinute (cu precădere în dscursul publicistic)[15].

În timp, lexicul românesc s-a îmbogăţit cu numeroase neologisme provenite din nume proprii. Sub aspect etimologic, acestea sunt, împrumuturi cu circulaţie internaţională, majoritatea încadrându-se -din punct de vedere semantic – în categoria metonimiilor „persoană pentru lucru” (*diesel, ford, marghiloman, gambetă, joben*) şi „locul pentru produs” (*şampanie, havană, damasc, astrahan*).

Exemplelor de mai sus – citate în mod tradiţional – li se pot adăuga multe altele, consacrate prin uz în domenii variate: gastronomie *(sandwich, joffre, chateaubriand* – tip de biftec*),* băuturi *(curaçao*- lichior,purtând numele unei insule din Antile), sport *(tsukahara*- un tip de săritură în gimnastică). Pe măsură ce creşte frecvenţa în uz a împrumuturilor din această categorie, relaţia cu numele propriu devine tot mai dificil de stabilit pentru vorbitorul mediu (mai ales după înlocuirea majusculei cu literă mică).

Utilizarea unui nume propriu ca nume comun este cel mai productiv tip de antonomază în limba română. Un nume propriu -considerat reprezentativ pentru clasa respectivă – este utilizat cu sens generic, putând fi însoţit de indici morfologici şi sintactici specifici substantivelor comune, inclusiv scrierea cu iniţială mică în loc de majusculă *(antonomază generalizantă).*

Procedeul a fost studiat pentru prima dată de Bruno Migliorini, în cartea *Dal nome proprio al nome commune*, Roma, 1927.

Pentru înţelegerea fenomenului dăm mai multe exemple: **nume din Biblie**: *babilonie* „situaţie confuză”, de la Babilon (aluzie la Turnul Babel), *golgota* „calvar”, de la ebr. *Golgota*, locul crucificării lui Isus; **nume din mitologia greacă şi latină**: *olimpic* „superior”„arogant”, de la numele *Olimp* pe care se credea că locuiesc zeii; *pigmeu* „pitic” de la gr. *pygmaios*, numele unei populaţii legendare, derivat de la gr. *pygme* „pumn” (mai de curând numele a fost dat unor populaţii africane); **exemple româneşti**: *braşovenie* „negustorie cu marfă de Braşov”(cei care o practicau spuneau *braşoave, chiovean* „cărăuş” de la Chiov, variantă a numelui *Kiev, misirliu* „soldat egiptean”, de la *Misir* „Egipt”, *talian* „zidar” de la *italian*), *gherlă* „închisoare” de la localitatea *Gherla*, unde exista o închisoare; **nume de prăjituri**: *Indianer* ”indian” devenit în româneşte *indiană* (desigur prăjitura a părut că seamănă cu un indian cu turban), *napolitană* de la

[14] A., Stoichiţoiu-Ichim, *Creativitate lexicală în româna actuală*, Editura Universităţii Bucureşti, 2006, p. 329.

[15] A., Stoichiţoiu-Ichim, *Creativitate lexicală în româna actuală*, Editura Universităţii Bucureşti, 2006, p. 330.

BDD-V1599 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:06 UTC)

Neapole, pandişpan de la *pâine de Spania*; nume de ţesături: *nankin* „un fel de pânză", de la oraşul chinez cu acelaşi nume, *olandă* „un fel de pânză", din *Olanda, satin* de la *Zaitūn*, forma luată în arabă de numele portului chinez *Tseutung* (punct de export), *şantung* „ţesătură de mătase", de la numele oraşului chinez *Şantung, tul* „ţesătură de mătase", de la oraşul francez *Tulle.*[16]

Exemplele pot continua. În ultima vreme au apărut dicţionare de nume comune de la nume proprii atât în română, cât şi în franceză şi italiană.

In concluzie, în operaţia de conversiune, trecerea la o nouă parte de vorbire este marcată morfologic prin selecţia mărcilor flexionare proprii clasei la care s-a trecut, iar sintactic prin ocurenţa în contextele specifice noii clase, contexte, în care realizează funcţii caracteristice acestei clase. Astfel, dacă are loc trecerea de la clasa adverbului la substantiv, cuvântul nou format , devenit acum flexibil, primeşte desinenţe şi articol, ca mărci ale numărului, cazului şi determinării, iar sintactic poate apărea într-un context adjectival -ca regent pentru un adjectiv- şi în poziţiile sintactice de subiect şi de complement necircumstanţial (situaţii în care nu poate apărea adverbul)[17].

BIBLIOGRAPHY:

Bolocan, Gh., *Categoria nume de grup în toponimie*, în LR, XXXIX, nr. 5-6.

Bureţea, Emilian, *Contribuţii la studiul toponimiei româneşti*, Editura Universitaria, Craiova.

Graur, Al., *Nume de locuri*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1972.

Ion, Nicolae, *Toponimie geografică*, Editura Meronia, Bucureşti

Iordan, Iorgu, *Toponimia românească,* Editura Academiei, Bucuresti, 1963.

Pană Dindelegan, Gabriela. *Teorie şi analiză gramaticală*. Ed. Coresi. Bucureşti. 1994.

Petrovici, Emil, *Studii de dialectologie şi toponimie*, Editura Academiei, Bucureşti.

Stoichiţoiu-Ichim, A, *Creativitate lexicală în româna actuală*, Editura Universităţii Bucureşti, 2006.

Toma, Ion, *Toponimia Olteniei*, Craiova.

Toma, Ion, *Factori (extralingvistici) favorizanţi în procesul de toponimizare*, în CL, XXXVIII, nr.1-2.

Toma, Ion, *Limba română contemporană*, Editura Niculescu, Bucureşti.

Toma, Ion, *Despre etimologia numelor de locuri*, în Analele Universităţii "Spiru Haret", Seria Filologie. Limba şi literatura română, nr.5.

[16] Al,. Graur, *Nume de locuri*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1972, p. 128-137.

[17] Gabriela, Pană Dindelegan , *Teorie şi analiză gramaticală*. Ed. Coresi. Bucureşti. 1994, p. 27.

BDD-V1599 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:06 UTC)

Vasile, Ioniţă, *Aspecte ale procesului de denominaţie în toponimie*, în Contribuţii lingvistice. Onomastică. Lexicologie. I, Editura Eurostampa, Timişoara.

BDD-V1599 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:06 UTC)